

TÜSKÉS TIBOR

KÉPZŐMŰVÉSZEK MŰHELYÉBEN

BESZÉLGETÉS BORS ISTVÁNNAL

Bors István 1938-ban született Kaposváron. A főiskolai éveket leszámítva egész eddigi életét a városban töltötte. Ma is itt él.

– Milyen volt ez a harminchat év, Kaposvártól Kaposvárig?

– Jézus-Mária... – Sötét keretes szemüvege mögül rám villantja tekintetét, megrázza kefefrizurás fejét, és a cigarettából mélyet szippant. – Itt születtem, itt érettségiztem a Táncsicsban. Szerencsém volt, egyből a főiskolára kerültem... Még az utolsó évben is úgy volt, hogy nem jövök haza. Véletlenszerű volt. Én csak...

– Kérlek, lassabban... – mondom. – Milyen volt a gyerekkorod, a kaposvári iskola?

– Jó baráti körünk volt. A kapcsolatot többen ma is fenntartjuk. Rengeteget kirándultunk. Jártuk a természetet. Mentünk a vizek mellé. Közösen sportoltunk.

– A tanárok? A művészi pályára az első indítás?

– Két tanárom volt, akit nagyon szerettem. Radnait, a matek tanárt. Sohasem voltam jó tanuló... Meg Stettner Miklóst. Ő testnevelést tanított... Iszonyúan utáltam gimnáziumba járni...

– A képekkel, a szobrokkal való első találkozásodról beszélj!

– Tízéves koromban kerültem egy képzőművészeti szakkörbe, Gerő Kazihoz. Itt rajzolni, akvarellezni lehetett. Klimó Károly, Perneczky Géza is ide járt. Amikor a nyolcadik általánost kijártam, abbahagytam mindenféle szakkörözést. A sportolás, az atlétika érdekelt. Negyedik gimnazista koromban kezdtem megint spekulálni: mi lesz velem? És teljesen a magam szakállára elkezdtem mintázni. Egy évig Ruisz Gyurkához jártam rajzolni.

– A kisgyerekkor, a még régebbi évek emlékei? Már hét éves voltál, amikor a háború véget ért...

– Tudom, mások azt szokták mondani: Már a bölcsőben ritmusra sirtak... Már a kenyérgalacsinból szobrot formáltak... Én a kicsi koromban történt dolgokra nem emlékszem vissza. Nagy tél, nagy hó... Negyvenötben lakott nálunk két orosz katona... Ennyi az egész. Összefüggéseiben nem látom az eseményeket... Én egy olyan nemzedékhez tartozom már, amelynek nem élménye a háború. Mi nem a szögesdrótokon, lövészárkokon keresztül jöttünk. Mi másképp nézünk a világra...

– Budapest? A főiskola?

– Külön tészta. Amikor én felkerültem Pestre, a világ legnagyobb trottyilija voltam. A középiskolában semmi művészi intonációt nem kaptunk, művészettörténetet nem tanultunk. Annyi tudással fölvételiztem, amennyivel ma egy tizennyolc éves fiatalember a főiskola közelébe se mer menni... Picasso... Moore... Azt se tudtuk, hogy eszik vagy isszák... Nagy szerencsém volt, hogy a iparművészetin akkor még létezett a szobrász szak,

és létezett Borsos. Hosszú és szép emlékek fűznek hozzá... Amikor be szokott jönni hozzá Buba, a felesége... Amikor 60-ban kényszernyugdíjba tettek, és a főiskolai műterméből hazaköltöztettük a szobrait a Rómer Flóris utcába... Remek ember volt. Arra tanított, hogy ezt a szakmát nem lehet másodállásban csinálni... Csak arról nem esett szó soha a főiskolán: Hogyan lehet megélni ebből?

- Hát hogyan?

- Huszonhárom éves voltam, amikor hazajöttem. A teljesen légüres térbe. Én nem akartam mást csinálni, csak szobrokat. Ez örült nehéz volt. Festők még csak voltak Kaposváron, annak itt van hagyománya. De jön egy pasas szobrokkal... Mit akar itt? Az egyetlen fogódzó, hogy Rippl-Rónaihoz néha lejárt Medgyessy, és a kertben faragott. Az egyik szép szobra ma is látható a Róma hegyen... Itt más hagyomány nem volt. Szobrozni Kaposváron 61-ben egy agyém volt. Műhelyem se volt...

- Feleségeddel mikor ismerkedtél meg?

- A főiskolán... Én harmad, Márti első éves volt. Két évig egyedül éltem Kaposban. Amikor Márti dicsérettel lediplomázott, összeházasodtunk. A Képzőművészek Szövetsége felajánlott egy műtermes lakást Miskolcon. De akkor itt megígérték, hogy kapunk lakást. Közöltük, hogy nem akarunk mi minden áron elmenni. Amikor elkészült az új megyei könyvtár, megkaptuk ezt az épületrészt. Valamikor könyvtár volt itt. A földszinten a könyvkötőde, az emeleten a raktár. Kiszedték a földemet, így lett műtermünk. Azóta tudunk dolgozni. 1964. december 1-én égett itt először a tűz. Márti akkor már várta a kislányunkat...

A ház az állomásra vezető, forgalmas Dózsa György utcában áll. Az udvarról a lakásba nyíló vasajtó éppen olyan, mintha óvóhelyre vagy mozigépterembe vezetne. Belülről pokróc fűdi. Először most nézek körül jobban a teremben, ahol beszélgetünk. Egyetlen, háromszáz légméteres helyiség. A bejárat fölött falépcső vezet egy galériászerű részre. - A kajüt... Ott lakunk - mondja Bors István. - A termet kőpadló borítja. A bejáratnál balra, a sarokban terméskőből rakott, embermagas fal, mögötte a fűtőkazán. - Egy hónapban öt mázsa kokszot eszik meg. Kunszt kifűteni a termet - mondja Bors. - A falakon képek, a zsúfolt polcokon szobrok. A helyiség egyszerre lakás, műterem és raktár. Próbálok leltárba szedni, amit az asztalon, egy fél négyzetméternyi területen látok: satu, reszelő, vésők, diaképek, atlasz, bicska, öngyújtó, elemlámpa, műanyagzacskó, szögek, ecsetek, naptár, üvegvágó, konzervdobozból átalakított olajlámpa, kőműves vízszintező, szódásüveg, újság, telefon.

- Elfértek?

A szobrász fölnevet, bort tölt, majd visszaül egy alacsony, suszterszékhez hasonló alkalmatosságra. Egyik lábát behajlítja, és a másik térdére veti.

- Egy pillanat alatt láthatod, hogyan. Nézz ki az ablakon! Az udvaron rohadnak a szobraim... Azelőtt itt folyt a bronzöntés, de meg kellett szüntetni. Balesetveszélyes. Most bronzot nem tudok önteni... Mielőtt jöttél, a mintázó asztalt el kellett tenni, hogy legyen hely, ahol leülünk... Nincs raktárunk, a kész munkákat nem tudjuk tárolni... Amikor valakinek panaszkodtam, hogy nem férünk el, azt mondta: „Kevesebbet kell dolgozni, akkor elfértek.”

- Megélhetés?

- Nem panaszkodom. A városi tanács kérésére vezetek egy szobrász

szakkört. Hetente két délután. Ezért kapok ezer forint fixet. Nem érdekes, hogy adnak érte pénzt, vagy nem. Szeretek tanítani. Nekem rögeszmém, hogy foglalkozni kell az emberekkel. Hosszú ideig csináltam, hogy egy fil-
lért se kaptam érte... Meg vannak a pályadíjak és a megbízások...

- A munkádról beszélj! Miben mintázol?

- A kisebb szobrokat méhviaszban, a nagyobbakat agyagban vagy gipszben... Nagyon szeretem a viaszt. Viaszvesztéses bronzöntés, ez az eljárás hivatalos neve. Ma elég kevés helyen csinálják a világon. Tóth Imre, akit mi Amerigo Totnak ismerünk, ugyancsak viaszvesztéssel készíti a szobrait. Nagyon ősi és szép eljárás. Cellini is ismerte. Sőt már időszámítás előtt 470 körül a Delphoi kocsihajtó szobra ezzel a módszerrel készült. Megpróbálok röviden elmondani... Amikor megvan viaszban a szobor, csinállok egy ládát. A szobrot beállítom a ládába, és folyékony tűzálló anyaggal, gipsz és kvarchomok keverékével körülöntöm. Amikor az anyag megköt, az egészet 960 °C-on kiégetem. A hő hatására a viasz eltűnik, a ládát kitöltő tűzálló anyagban ott a szobor negatívja. A viasz helyébe öntöm aztán be az olvadt bronzot... Ezzel az eljárással olyan formákat is létre lehet hozni, amelyek agyagból vagy gipszből letöredeznének, vagy ki sem lehetne önteni. Persze megértem, aki idegenkedik ettől a módszertől. Ugyanis, ha nem sikerül a tűzálló anyag kiégetése vagy a bronzöntés, akkor se viasz minta, se szobor... Mintegy tizenöt bronzszobrom készült így. Objektív kényszer volt, hogy ezt az eljárást alkalmazzam. Ezeket a szobrokat csak így lehetett megcsinálni. Ugyanakkor az eljárás megszabta szobraim nagyságát: egy mérethatáron túl már nem lehet egyetlen embernek bronzot önteni... A bronz persze kicsiben is drága. Ezért kis szobraim zöme ma is viaszban van. S kiállításon sem szerepeltek soha.

- Miért?

- Mondom: viaszból vannak. Nem nemes anyagból. Nem lehet dobálni őket. Letörnének...

- Ha elfogadnák, kiállítanád őket?

- Rööhögve! Ez is anyag. Viaszban vagy bronzban: a tartalom ugyanaz. Műanyag szobrot már ki lehet állítani. Viaszból nem...

- Ezért tértél át a műanyagra?

- Az a meggyőződésem, hogy a nagyon ősi és nemes anyagokból, a bronzból, a kőből, a márványból is lehet nagyon avult szobrokat készíteni. s az úgynevezett nemtelen anyagokból is születhetnek egészen kivételes alkotások. Az én szándékom: olyan anyagokból csináljak szobrokat, amelyek a mi viszonyaink között, a mi anyagi lehetőségeinken belül elérhetőek. A gondolat, amit a szoborban el tudok mondani, a domináns... Gondolj a tökből kivájt ősi rituális maszokra! Ezek soha nem jöhettek volna létre, ha csak bronzból szabadott volna megalkotni őket... Ha az ember hallja: műanyag, úgy érzi, a szónak valami mellékszövegje van. Műmell... Műbor... Műanyag... De az elnevezés a rossz. A műanyag is egyfajta anyag. Sőt: a műanyagból készült szobor nem is olyan, mint a műintarzia vagy a műmárvány. Én nem akarok a műanyaggal márványszobrokat utánozni. Itt egy új, mai anyagból készült szoborról van szó. Én olyan szobrokat készítek, amelyeknek bevallott anyaga a műanyag, pontosabban a poliészter. Az alapanyagba különböző töltő és színező anyagokat, például grafitport keverek. Szó sincs utánpótlásról... Egyébként is vigyázzunk ezzel az anyag-szerűséggel a művészetben. Jól hangzik: Olyan legyen a szobor színe, mint

a nyersanyaga. Régen megdőlt ez az elv. Amióta tudjuk, hogy a görögök azokat a nekünk oly anyagszerű, kőszerű szobrokat eredetileg – befestették. Csak az idő lekoptatta róluk a mázt.

– Hol állnak köztéri szobraid?

– Időrendben mondom: Balatonföldváron a Halat tartó figura, Veszprémben a Fiú kecskével, Komlón az Anya gyermekével. Itt megállok. Ezután két olyan szobor következik, amelyet nagyon szeretek. Siófokon az 1919-es Mártíremlékmű és Mikén, a halastó partján egy magas, öt méter huszas figura. Talán egy ősi vadász-szerszám asszociációját kelti. Nád, víz, erdő keretében áll. A vadászatot, a halászatot, az ősi mesterségeket szerettem volna fölidézni. Teknővájó cigányokkal faragtattam meg. Nem megbízásra született. Csak házi használatra. Amikor elkészült, az erdészet állta az anyagot, és kifizették a bér munkát... Beszélni kellene még a kovácsoltvas ügyekről, a fa és a vas felhasználásával készült szobraimról. Több ezek közül kiállításán szerepelt. Az egyik Dózsa-keresztet talán Csobáncon, a telkünkön, a présház mögött állítom majd föl. Az előbb kérdezted a gyermeki kötődéseket. Hát itt van egy ilyen emlék. Az útmenti feszületek. Amerre ment az ember, látta és olvasta: Állította ez meg ez... Úgy is hívom ezeket a szobraimat: útszéli keresztetek. Azzal a különbséggel, hogy nálam nem a vallásos tartalom a fontos. Olyan keresztetek ezek, ahol a drámaiság dominál. Régi mesterségek jelképeit, a hófogó sövények, a vesszőkosarak mintázatát, a kovácsnál kalapált szögek formáját építettem a szoborba.

– Lemezdomborítás?

– Nem nagyon szoktam. Még régebben... Igen hangos. Zavarja a környéket. Nem megy...

– Ólom?

– Nem szeretem! Nincs tartása.

– Kő?

– Ez, kérlek, nagyon érdekes kérdés. – Bors fölnevet. – Az az érzésem, hogy amit mondok, azért megölnék a komoly szobrászok... Főiskolás koromban sokat faragtam. Ott ezt csinálni kellett. Az egyiptomiak is ráértek. De én nem vagyok olyan veréb, aki egy kő elé áll, és faragja, faragja hetekig, hónapokig. A faragás mumifikálja a gondolatot. Lassú. Pedig a kő és a fa lenne az, ami ebben a hazában a legolcsóbb, a leginkább elérhető.

– A villányi szobrásztelepet ismered?

– Sokszor jártam ott, de csak látogatóban. Nem dolgoztam ott soha. Mondom, nekem lassú a kő.

– Számodra mi a fontosabb: az anyag vagy a gondolat?

– Nálam mindig a gondolat van meg előbb. Nem hiszek abban, hogy az anyag hívja elő, határozza meg a szobrot. Ez esetlegesség. Ilyen nincs. Nem is próbálok addig mintázni, amíg nem tudom, hogy mit akarok. Engem nem a kő inspirál, hanem egy állapot. Borsosnál más a helyzet. Neki mindig voltak kövei. Több is. Úgy látta meg a kőben a szobrot, hogy kiválasztotta a megfelelő követ a gondolathoz.

– Érmék?

– Nagyon ritkán csinállok. Pedig ma az érem reneszánszát éljük. Ez az a műfaj, amely elérhető, ahol a kivitelezés nem költséges. Az egyik módszer, ahogy Ferenczy Béni dolgozott. Érméit agyagban, viaszban, vagy valami más anyagban mintázta meg. Az én módszerem más. Én gipsz-nega-

tívban vésem ki az érmét. Erről készül a pozitív gipszöntvény. S ez kerül a bronzöntőhöz.

- Kisméretű szobraid kisplasztikai alkotások?

- Ne haragudj, én nem tudom, mi a kisplasztika. Ezt még senki se mondta meg. Azt már megmondták, hogy mi nem az. Nem kisplasztika a portré, az érem... De hogy mi a kisplasztika?

- Tehát a méretnek nincs semmi szerepe a művészetben? Ugyanaz a szobor elképzelhető kicsiben is, és nagyban is?

- Nem minden... Az én dolgaim nagy szobrok kis tervei... Ez olyan, mint amikor az építész csinál egy makettet. Ezt is kiállítják, és a szakember el tud igazodni rajta; tudja, nem a kész épület előtt áll. Az én miniatürizmusom kényszer dolga... Ugyanilyen kényszer, hogy most műanyaggal dolgozom. Műanyag szobraimat végleges méretben csinálom. Az egész műanyagodít azért találtam ki a magam számára, mert ez az egyetlen lehetőségem, hogy elképzeléseimet abban a méretben valósítsam meg, amelyben akarom. Életemben először most akartam részt venni a pécsi kisplasztikai biennálén műanyag szobraimmal. De nem vették be őket. Pedig szakmailag belefértek volna. Valamikor figurákkal kezdtem. Most ismét a figurális ábrázoláshoz térek vissza.

- Mit akartál ezekkel a műanyag szobrokkal kifejezni?

- Az egyiknek az a címe Szónok. A másiké: Státusszimbólum. A harmadiké: Bálvány. Valaki azt mondta: az egyiptomi síremlékekre, a Húsvét-szigeti szobrokra emlékeztetik. Lehetséges. De én legalább annyira korszerű gondolatot is ki akartam velük fejezni. Az egyik az emberi hiszékenységgel való visszaélést. A másikon az üres külsőségekhez való ragaszkodást. A harmadikon azt a magatartást, amikor az ember azonosul a Mercedes-szel, s negatív értelemben lesz számára valami bálvánnyá. Amikor a nagy kultúrákban az uralkodókat, az egyiptomi fáraókat megmintázták, a hatalmat öröknek és időtlennek próbálták ábrázolni. Az én szobraimon nemcsak ez a vonás van meg, hanem valami más is. Megjelenési formájukban a fikatív időtlenséget is meg akartam éreztetni. Azt, hogy a hatalom nem időtlen. Nem hiszek a rossz hatalom időtlenségében. Vallom: egy negatív hatalmat nevetségessé kell tenni... Hogy nem „szépek” ezek a szobrok? Nem tudom, mi a szép, mi a művészet. Ebben a világban nem művészekre, hanem helytállásra van szükség.

Eddig jutottunk, amikor nyílt az ajtó, és beléptek Martynék. Ferenc, Klára, a felesége, valamint Újvári Jenő, a pécsi pártbizottságról. Reggel együtt indultunk Pécsről, de míg mi Bors Istvánnal a műteremben beszélgettünk, Martynék különféle hivatalos ügyeket intéztek a Róma hegyen, Várkonyi Imrénél, a tanítóképzőben és a tanácson. Martyn Ferenc útiprogramjában szerepelt még néhány Kaposvárott élő művész meglátogatása... Bors felesége, Honty Márta is bejön a műterembe, és helyet kínál a vendégeket. A tollat és a papírt zsebre teszem, s a beszélgetésnek egy más műfajába lépünk át.

Nevek röppennek fel: Rippl-Rónai, Maillol, Bernáth Aurél... Jóízű történetek kerekednek csobánci pincézésekről, a szobrász készítette remek ételekről... A házigazda föláll, és tölt. Klára a műanyagszobrokat vizsgálja. Újvári Jenő, aki Somogyból származott Baranyába, a hajdani megyei zsűrizésekre emlékezik. Martyn egy történet végén felém fordul:

- Ezt ird meg... Valamikor, kérlek, nem azt mondták: buta, mint a

szamár... A szamár egyébként is igen okos állat... Hanem azt: olyan buta, mint egy szobrász...

Úgy emlékszem, szó esett még Honty Márta tűzzománcairól, a kaposvári képtárról, a készülő Berzsenyi-kötetről, majd Martynék derűsen elvonultak. Bors Istvánnal nehéz volt visszatálnunk a korábbi beszélgetés kérvágásába.

– Mi a véleményed a szobrászat névtelenségéről? – kérdezem Bors Istvántól, amikor egyedül maradunk. S amikor látom, hogy megrázza fejét, mint aki víz alól bukkan föl, hozzáteszem: – Tudod, arra gondolok, hogy valamikor minden művészet névtelen volt. Nem ismerjük a régi alkotások szerzőinek a nevét. Majd egyre jobban előtérbe került az alkotó személyisége. Napjainkban némely költő már fontosabbnak véli, hogy a nyomdász mekkora betűkkel szedi a nevét, mint az, hogy a verse olvasható-e. A művészetek közül ma már csak a szobrászat őrzi a hajdani névtelenséget, az alkotó régi aláíratát. Nézd meg: a szobor talapzatára ráírják, hogy kit ábrázol, de azt nem, hogy ki alkotta...

– Nem aláírat ez, öregem – vágja rá Bors István. – A szobrászok szégyellik a szobraikat, azért nem írják alá... Aki tisztességesen csinálja a szakmát, annak a szobrát úgyis megismerik. Aki meg nem, annak jobb, ha elfelejtik a nevét... – Majd hozzáteszi: – Hans Arpék csináltak egy mecszet: ne legyen név a művészetben. Nem sikerült a kísérlet... Mindenki úgy akar szoborni, hogy nyoma legyen...

– Te?

– A siófoki szobromat szívesen aláírtam volna. De annak a szobornak nincs talapzata, a figurába meg nem lehet beleírni. Egy kis táblát ígértek az alsó szegélyre. Így szokták a nevet elhelyezni. Ezt tényleg szívesen aláírtam volna...

– Mikor jó egy szobor?

– Könnyebbet kérdezz! Medgyessy mondta: az ősi, nagy, egyiptomi reliefek azért csodálatosak, mert olyanok, mintha két fal közé lennének beszorítva. Nagy feszültséget fejeznek ki... Ez is egy meghatározás... Tehát az a jó szobor, amely a külső és a belső erők kontrasztja miatt nagy feszültséget hordoz.

– Voltál már úgy szoborral, hogy láttad rajta: üres? Ha odamennél hozzá és megkopogtatnád, kongana?

– Persze. Előfordul, hogy egy szobor éppen akkor jó, ha úgy hat, hogy üres. Műanyagszobraimmal ilyen hatást akartam kiváltani... Hogy ez mitől függ? Mivel lehet elérni? A klasszikus szobrászat azt vallotta: a szobrot belülről kifelé kell mintázni. Sajnos, azt senki nem mondta meg, hogy ezt hogyan kell csinálni. Bizonyára azok a szobrok konganak, amelyeket kívülről befelé mintáztak.

– A klasszikus szobrászat elvei ma is érvényesek?

– Nem mind. Régen például azt mondták: negatív forma ott keletkezik, ahol két pozitív forma találkozik. De jött Henry Moore, s azóta tudjuk, hogy negatív forma akkor keletkezik, ha csinálók. Ez számos példával igazolható. Negatív forma keletkezik, ha például vágok egy lyukat egy szobron. Ez a felismerés átlépés volt a palánkon. Vízparti térformáimmal én is valami hasonlót akartam kikísérletezni.

– Moore mellett mi volt még rád hatással?

– Az archaikus görög szobrászat... 63-ban találkoztam a tervező vál-

lalat igazgatójával. Megállított: „Nem akarsz elmenni Görögországba?”
Hogyne akarnék, mondtam. Így jutottam el Görögországba. Nagy élmény volt. Ismétlem: nem az újabb, hanem az ősi, archaikus görög művészet. Amit a szigeteken hoztak létre. Amikor még nem tudták, hogy mi a kisplasztika... Abban az időben, ha kellett egy szobrot csinálni, mondjuk az olimpiai győztes szobrát, a szobrász nem valóságos arcot másolt le, a döntő az volt, hogy a szobor ne hasonlítson az olimpiai győztesre, és ne is mozgásban, cselekvésben ábrázolja, hanem a jellegzetes emberi formákból a hős, az ifjú, a győztes szimbólumát alkotta meg. A perikleszi demokrácia után aztán ez kezdett megszűnni... Az én legnagyobb problémám, hogy annyi évszázad után ma minden áron a személyes jegyeket akarjuk kifejezni, és nem a lényegét. Amíg nem volt mitológia, addig a szobrászat jó volt. Amíg nem reprodukált, hanem létrehozott. Azóta narratív lett... Amikor azokat a szobrokat ott láttam, megdöbbsentem. Lehet, hogy nem igaz, nem objektív, amit mondok: Ahhoz, hogy még egyszer olyan szobrokat tudjunk csinálni, és olyan hittel tudjunk alkotni, más embertípus kell.

- Merre utaztál még?

- Kétszer voltam Görögországban. Először egyedül, aztán Mártival. Voltunk még Szovjet-Középázsiaiban, Egyiptomban, s egyszer a velencei biennálén.

- Szép utak...

- Ezek, kérlek, mind IBUSZ-utak voltak. Nem pézzel kunszt utazni, hanem úgy, hogy kölcsön kéred a pénzt. Igaz, kaptunk díjakat is. Minden díjunkt elutaztuk. S jó pár munkát csináltam kenyérkeresetből is. Kő emléktáblák tervezését, a könyvtár bejárati falára a rézdomborítást... Különösen a korábbi években kaptam szép számmal efféle munkát.

- Hogy vagy megelégedve a kaposvári köztéri szobrokkal?

- Hallottad Martyntól a történetet: Allhatna Kaposváron egy Vedres Márk szobor. Rippl-Rónai öt javasolta a városnak. Ehelyett valami Kopcsák János Kossuth-szobra áll a Főtéren. Kopcsák apja ugyanis gazdag kaposvári vaskereskedő volt... A Petőfi-szobrot Ispánki csinálta. Ő is innét származott el... Az újjvárosban, a KÖJÁL előtt áll egy orvos-szobor. Nem tudom, ki csinálta. Hogy milyen? Jézus-Mária, ne kérdezd... Medgyesy szobra a múzeum előtt azt fejezi ki, amikor Rippl-Rónai már visszatért Kaposvárra. Öreg trottyli. Úgy ül ott, mintha... Igazán jó szobrot nem tudok mondani.

- Ha lehetőség lenne, hogy te javasolj szobrokat?

- Sokat lehetne itt elhelyezni! Én csak olyan szobrot tudok köztéren elképzelni, amely az embert visszavezeti önmagához, amely kifejezi visszamenőleg a különböző kultúrrétegek egymásraépülését, amelynek olyan hatása van, hogy minél távolabbra, minél mélyebben tud visszanyúlni az időben. Ugyanakkor ez a szobor ne valami múmia legyen. Ne legyen olyan, hogy egy Mikulás állna a kéményen... Más művészetekben is megfigyelheted az ősi nek és a mainak ezt az összekapcsolását. Illyés Dupla vagy semmije, Weöres Szent Györgye óriási módon visszanyúl a múltba, emellett izgalmasan hozzánk szól... Ellenpéldát is mondok. A színházunk előtt áll egy szobor. Arra lenne hivatott, hogy a művészetet jelképezze. Egy nő lantot tart a kezében. Hamis. Az a szobor fejezi ki a művészetet, amelyik jó.

Ha volna is kedvem egyben-másban vitatkozni Bors Istvánnal, ebben egyetértünk. Az ilyen beszélgetésnek egyébként sem az a célja, hogy eldönt-

se, mekkora művész, aki megnyitja ajtaját a látogató előtt. Azt eddig is éreztem, hogy Bors István frissebben, türelmetlenebbül, dinamikusabban néz a világra, mint idősebb pályatársai. Az ő nemzedéke már nem háborúban nőtt nemzedék. Megindultság, áhitat, pátosz nélkül figyel a világot. Olykor talán szélsőségesen is fogalmaz.

Végigpörgetem a jegyzetfüzetet, s látom, hogy Bors legkevesebbet önmagáról és a városról, Kaposvárról beszélt.

– Úgy érzem, keveset beszéltél gyerekkorodról, a környezet meghatározó szerepéről. Engedj meg egy szokásos naiv kérdést: Melyik volt az első emlékezetes munkád? – mondom, és az idegesen vibráló barna tekintetet keresem.

– Te hiszel ilyesmiben: „pannon szellem”, meg az olyan kérdésekben: „melyik a legkedvesebb szobra”, meg a „képzőművészet zenei inspirációja”? – mondja a szobrász. – Hányan megfestették már a Cantata profanát! Ezeket a képeken, ha megszámolod, mindig megvan a kilenc szarvas, de azt nem tudod meg, hogy Bartók miért csinálta meg azt a zenét. Olyan ez, mint a különféle irodalmi meg zenei vetélkedők, amikor felolvasnak egy levelet, és ki kell találni, hogy ki írta és kinek. Csak a dolgok miértjéről nincs szó.

– És ha Kaposvárt kellene tömören jellemezned, mit mondanál?

– Röviden nehezen tudnám megfogalmazni... Mondjam azt, hogy nagyon furcsa város? Hogy tunyaságával inspirálja az embert? Ez azért nem igaz, mert egy város nem lehet tunya. Illetve nem lenne szabad, hogy tunya legyen. Véleményem szerint nincs különbség a városok között. Mindenütt vannak rendes emberek, meg másfélék. Csak léptékkülönbségek vannak.

– Milyen a képzőművészek közötti kapcsolat?

– Kaposban ketten vagyunk szobrászok. Én meg Weeber Klári. Egy osztályba jártunk a főiskolán. Mást csinál, mint én. Nagyon jól megvagyunk. A megyében heten vagyunk festők, szobrászok, akik a szakmánkból élünk. A dél-dunántúli szervezetnek vagyunk a „kirendeltsége”, a „leányvállalata”. Őszintén nyilatkozhatom: sokkal jobban megvagyunk, mint más városokban.

– Milyen a kapcsolat Kaposváron a képzőművészet és a közönség között?

– A kiállításokra gondolsz? Ez a legnagyobb probléma. Ritkán van kiállítás. Itt van a Somogyi Képtár, ennek lenne a feladata, hogy a kortárs művészetet bemutassa. De ez nem történik meg. Itt még nem volt például egy Schaar Erzsébet vagy Vilt Tibor kiállítás. De Bálint Endre se. Az itt élő emberek dolgát ez megnehezíti. Nem látják, hogy másutt is hasonló törekvések születnek. Fehérváron például, a feleségemtől tudom, odavalósi, nagyon jó a művészetpolitika.

– Milyen a kapcsolat a pesti szövetséggel?

– Tag vagyok. Jó. A lehető legritkábban mozdulok ki. Tudom, ez nem valami bölcs dolog. De így van. Egy évben ha kétszer fölmegeyek. Ez persze attól is függ, hogy milyen kiállítások vannak Pesten. A 60-as évek elején zsüri-tag voltam. Akkor elég gyakran kellett utazni. A tanácsot képviseltem. Ha beléptem a terembe, tudták, megérkezett a tanácsi hivatalnok Somogyból, kezdődhet a zsürizés. Amikor egyszer aláírtam a jegyzőkönyvet, megszólalt mellettem az egyik zsüri-tag: „Nincs magának egy névro-

kona Kaposváron? Szobrász..." Megszűnt a személytelenségem. Nem tettem be a lábamat többé.

- Amikor szerepeltetek a tévé-galériában, talán fölismert...
- Az még a sorozat legelején volt. Amikor Mártival a Derkovits-teremben a közös kiállításunk volt. Pap Gábor csinálta a műsort...
- Milyen hatása volt a közvetítésnek?
- Semmilyen hatása nem volt... Az ég világon semmi...
- Népszerűség, publicitás, vagy más efféle?
- Semmitől nem irtózom úgy, mint attól a szótól, művész. Fiktív előjognak tartom, amit persze egyesek alaposan kiélveznek. De ez nem jó dolog...
- Minek neveznéd hát magadat?
- Egy olyan embernek, aki megkísérel jószándékkal ügyködni a szakmájában... Ez egy szakma... Szakma... Ebben nincs semmi...

